

tisfaciam. Primum quicquid communem cum reliqua philosophia fortunam experta fuit metaphysica; cum ea exorta, lentisque passibus progressa; cum ea collapsa; cum ea denique post generalem in Europa litterarum instaurationem restituta, brevissimumque intra tempus maximis accessionibus aucta est (proleg. in phil.). Deinde restituae amplificataeque gloriae praecipue sibi vindicant Caresius, Gassendus, Leibnitius, quos Wolfius, alique complures praestantissimi viri in hunc usque diem secuti sunt, et ut spes est, sequentur; porro horum ego nomina doctissimosque labores, ut occasio tulerit, abunde laudabo.

LIBER I.
ONTOLOGIA.

PROLEGOMENON.

QUID ONTOLOGIA?

IV. Ontologia notiones Deo, animabus, materiaeque, ac coalescentibus inde corporibus communes contemplatur (§. 2). Deus animae, materia in eo conveniunt, quod sint entia: igitur tota est in notione entis evolvens, atque inde nuncupatur ontologia, ac vulgo definitur per *scientiam entis in genere*.

QUID IN EA PERTRACTANDUM?

V. Notio entis non rite expenditur, nisi una proprietatis illius, ac diversae species in examen vocentur; igitur in notione entis examinanda ita versari debet ontologia, ut et generales entium proprietates, et diversae eorum species distincte proponat.

VI. Porro in notibus hisce evolvens quam saepissime demonstrationi locus est; demonstratio vero certa, ac indubitata principia postulant (§. 197. log.). Quare ad ontologiam vehementer pertinet, ut primo omnium loco in generalissima, quibus omnis denique demonstratio nititur, principia inquirat.

QUAE TOTIUS SUMMA — QUOTUPLEX ONTOLOGIA?

VII. Ex his perspicuum est, ea, de quibus ontologia agit, ad tria suprema genera revocari. Primum principia demonstrationum generalissima; deinde proprietates entium maxime universales; postremo diversae eorum species exponendae sunt: haec ego totidem sectionibus complectar.

Sched. Qui ontologiae studium parum adferre utilitatis censent, quod multi sunt, qui sine ea non spernendas interdum progressiones in aliis disciplinis faciunt, si noverint, oportet, confusus de ente, primisque ratiociniorum principis ideas quae vulgari facultatum naturalium usu acquirunt, constituere, quandam ontologiam *naturalem*, quae frequentiore exercitatione exulta rudiores etiam in construendis rite ratiociniis non parum adjuvat. At istud ille praestantiae ontologiae *artificiose* nihil demit: cum enim haec ideas confusas in distinctas convertat, tantum illam antecellit, quantum cognitio distincta confusam (conf. §§. 44. seq. log.).

S E C T I O . I .

DE PRIMIS DEMONSTRATIONUM PRINCIPIIS.

QUID PRINCIPIORUM PRINCIPUM -- ET QUOTUPLIX?

VIII. Demonstrationem indubitatis niti principiis, atque ea inter omnes, et solas propositiones certas, ac evidentes locum habere dixi (§. 197. et cor. log.). In praesentia jam quaeritur, quanam ex his primo omnium loco collocari mereatur, ita, ut ad eam omnes omnino veritates reducantur; *primum* enim demonstrationis *principium* ea est enunciatio, quae omnibus veritatibus demonstrandis inservit, ipsa vero demonstrari nullo pacto potest.

IX. Veritates demonstrandae vel necessariae sunt, vel contingentes (§. 156. log.); diversa prorsus harum natura in constituendo primo principio attendi debet; ea enim efficit, ut in ipsarum analysi (§. 204. log.), progredientes in diverso quoque principio *proximo*, sive ut ajunt, *immediato* sistere cogamur. Duplex igitur principium quaerendum est, veritatum necessarium unum; contingentium alterum.

QUAE HUIUS SECTIONIS SUMMA?

X. Cum porro unicum sit, quod quocumque in genere primum est, nequeunt duo haec principia ita esse prima, ut paris prorsus jure ac ratione utrumque hac praerogativa gaudeat: quare constituendus est inter ipsa ordo, unumque alteri subjiendum. Tria igitur haec in sectione explananda veniunt: primum veritatum necessarium; tum contingentium principium; denique mutua eorum relatio. Haec totidem capitibus exsequatur.

C A P U T . I .

De Primo Veritatum Necessarium Principio.

QUID PRINCIPIORUM CONTRADICTIONIS?

XI. *Principium contradictionis* a philosophis vocatur haec enunciatio; *impossibile est idem simul esse, et non esse*; haec videlicet subtilata, aut negata manifesta ponetur contradictio (§. 114. cor. 3. log.).

NEGANDO AFFIRMATUR.

XII. *Qui principium contradictionis negat, ipsa negatione idem affirmat.* Quid principium contradictionis negat, illud falsum esse dicit, quia putat non esse verum: ergo negando principium contradictionis judicat id, quod falsum est, non posse simul esse verum; sed hoc est affirmare, saltem implicite, principium contradictionis; ergo qui principium contradictionis negat, ipsa negatione idem affirmat.

EST EVIDENTISSIMUM.

Coroll. Principium igitur contradictionis est per sese omnino certissimum, ac evidentissimum.

Cap. I. De Primo Verit. Necessar. Princ.

Schol. Idem eo quoque casu contingit, quo quis de veritate hujus enunciati solum dubitat; qui enim dubitat, assensum retinet, nec audet asserere verum, quod metuit, ne falsum sit. Jam vero, qui ita animo comparatus est, judicat utique non posse esse verum, si sit falsum, sive, quod eodem recidit, judicat idem non posse simul esse, et non esse: igitur et per dubitationem principium contradictionis affirmatur.

NON PROFLUIT EX ALIO.

XIII. *Principium contradictionis non habet propositionem priorem se, ex qua legitime proflueret.* Si esset propositio quaedam prior principio contradictionis, necesse erit, ut ea dicatur vel vera, vel falsa (§. 155. log.), sed neutrum fieri potest; si enim dicas falsam, admittis ex falso sequi verum, quod absurdum est (§. 125. cor. 3. can. 3. log.). Si autem dicas veram, id nullo jure facies, atque ego eodem jure dicam esse falsam; non praestructo enim contradictionis principio quaevis propositio poterit simul vera esse, ac falsa, aut nec vera, nec falsa; ergo principium contradictionis non habet propositionem priorem se, ex qua legitime prodiret.

NON POTEST DEMONSTRARI.

XIV. *Principium contradictionis nullo pacto demonstrari potest.* Quidquid demonstratur, demonstratur vel a priori, vel a posteriori; item vel directe, vel indirecte (§§. 189. et seqq. log.); sed nullo horum modo principium contradictionis demonstrari potest; non a priori: requireretur enim propositio prior (§. 198. log.), qualis non datur (§. praec.); non a posteriori: enumeratio enim casuum singularium ab experientia cognitorum vero sensu non demonstrat hoc principium, sed aliqua solum ratione ejus veritatem declarat, modumque subministrat eorum solum abstractionis ope universalem hanc enunciationem: non directe: haec enim demonstratio pariter exigit propositionem priorem ipsa demonstranda, debet quippe ex natura subjecti erui ratio, cui illi praedicatum conveniat (§. 199. log.); haec vero ratio semper format propositionem in praemissis ponendam, adeoque priorem conclusionem, ut in exemplis loccit. allatis videre est. Non denique indirecte: cum enim omnis demonstratio indirecta in contradictione, ac proinde in ipso hoc principio innitatur (§. 201. log.), ea hoc in casu sine circulo vitioso (§. 201. log.) confici nequit; principium itaque contradictionis nullo pacto demonstrari potest.

OMNIS VERITAS NECESSARIA AD ILLUD REDUCITUR.

XV. *In analysi cujuscumque veritatis necessariae statim pervenitur ad principium contradictionis.* Cum in quavis veritate necessaria praedicatum ita subjecto conveniat, vel repugnet; ut non convenire, aut non repugnare sine contradictione nequeat (§. 156. et praec. log.), in illius analysi statim deprehendo, aliquid, si non ita esset, fore simul, et non fore: sed hoc est pervenire ad principium contradictionis; ut per se manifestum est; ergo in analysi cujuscumque

veritatis necessariae statim pervenitur ad principium contradictionis.

Coroll. Ergo etiam omnis veritas necessaria reducitur ad principium contradictionis.

Schol. In casibus singularibus res est multo clarissima: quare exempli causa, quare vera est haec propositio; *circulus est rotundus*, et statim deprehendes fore simul, et non fore circulum, si ea propositio falsa esset; sic quoque totum esset simul, et non esset totum, si non esset majus una sui parte; triangulum esset simul, et non esset triangulum, si haberet duos angulos obtusos; homo esset simul, et non esset homo, si ratione non polleret: continua jam, quamdiu lubet, et percurrere omnia veritates necessarias, semper idem experieris, nempe ubi eadem causa, ibi idem effectus. Generatim igitur rite concludo: quotiescumque ratio quaeritur, cur enunciatio quaedam data, quae est in materia necessaria, aut impossibili, vera sit, aut falsa, nulla alia deprehenditur quam contradictio in casu opposito eventura, atque ideo questionem eam decidit principium contradictionis.

ET INDE DEMONSTRATUR.

XVI. *Omnis veritas necessaria per principium contradictionis demonstratur.* Omnis veritas necessaria analyticè reducitur ad principium contradictionis (§. praec. et cor.) : ergo etiam analysi convertendo in synthesis (§. 204. log.), omnis veritas necessaria ex principio contradictionis legitima profuit; sed omnis veritas, quae ex altera legitime profuit, per illam demonstratur, ut per se patet: ergo omnis veritas necessaria per principium contradictionis demonstratur.

PRINCIPIMUM CONTRADICTIONIS EST PRIMUM OMNIS VERITATIS NECESSARIAE.

XVII. *Principium contradictionis est primum omnium veritatum necessarium principium.* Primum principium illud est quod, ipsum demonstrari nullo pacto potest, et omnibus aliis veritatibus demonstrandis inservit (§. 8.); sed principium contradictionis nullo pacto demonstrari potest (§. 14.), et omnibus veritatibus necessariis demonstrandis inservit (§. praec.); ergo principium contradictionis est primum omnium veritatum necessarium principium.

SOLUTIO OBJECTIONUM.

Schol. Sunt nonnulla, quae contrariae opinionis fautores opponunt: his respondere necesse habeo: verum in tironum dentaxat commo- dum, quam ob causam methodum quoque in collegiis publicis usitatam sequar, quibus haec displicent, illi, omissis id genus schol- liis, cum recurrerint, ad alia inoffenso, pedo transire poterunt. Ajunt vero:

1.) Principium contradictionis ex principio exclusi medi inferitur, nempe hoc: *quodlibet est, vel non est*, inferitur: ergo non est primum.
R. D. ant. Principium contradictionis ex principio exclusi medi in-

feritur hoc sensu, quod posita veritate hujus ponatur, etiam veritas alterius c. ant. hoc sensu, quod illud demonstratur, n. ant. ergo non est primum, n. con. Illatio demonstrationis causa in praesenti casu fieri nequaquam potest, quin circulus vitiosus committatur: ut enim principium contradictionis ex principio exclusi medi demonstratur, debet istud ut verum assumi; jam vero nondum praestitutum principio contradictionis nulla propositio potest dici vera (§. 13.): igitur praesupponendum esse principium contradictionis, quod deinde in consequente inferretur. In hoc circuli vitium omnes se praecipitarent, qui quaequam ratione principium contradictionis demonstrare pertentarent; exemplo sit Strocherus, cujus haec est argumentatio: *Esse et non esse ejusdem sunt opposita, hinc unio eorum contradictionem constituit; sed quod contradictionem constituit, est impossibile; ergo non esse, et non esse ejusdem, est impossibile* (In ex. ammet. Wolf. p. 1. §. 3.). In quo ratiocinio non praesupposito principio contradictionis negari potest minus propositio. Verum et alia datur illatio, eo solum facte, ut posita una, continuo et alia poni debeat, quod cum evenit, enunciations illae sese mutuo inferre dicuntur. Contingit istud maxime in nostro hoc casu; nam principium exclusi medi est prima consecutio ex principio contradictionis legitime profuens, unde veritates hae immediato, et arcetissimo nexu conjunguntur, ut quamprimum una ponitur, vel intelligitur, continuo altera quoque ponatur, vel intelligatur, ipsaque principia se mutuo inferant observato tamen illationis discrimine. Nempe 1. legitime sic infero: *Impossibile est idem esse, et non esse; ergo quodlibet est, vel non est*, et haec est illatio demonstrationis: 2. etiam sic legitime infero: *Quodlibet est, vel non est; ergo impossibile est idem esse et non esse* (Phil. pr. §§. 3. 4. 5.), et haec est illatio mutuae connexionis, per quam nihil aliud judicatur, quam arcetissima harum veritatum connexio. Quod ut plenius intelligatur, accipiamus etiam principium certitudinis, sive hanc enunciationem: *Quod est, est*; et videamus praevenite Dariesio, quomodo sese excipiant. 1. Ponatur principium contradictionis, quo nondum praesupposito nulla enunciatio proprie vera, aut falsa dici potest. 2. Jam hoc posito fingamus fieri posse, ut aliquid simul sit, et non sit, erit idem simul, et non: sed hoc repugnat Principio contradictionis jam posito: ergo sequitur quodlibet esse, vel non esse: in principium exclusi medi: 3. Jam assumo haec duo principia, et sic argumentor: quodlibet est, vel non est (ex demotr.); sed quod est, id non simul non est (ex prin. contr.); ergo quodlibet, quod est, est; in principium certitudinis, quod alii sic offerunt: *Quodlibet, dum est, certo est, vel necessario est*. 2.) Propositio pura prior est propositione modalis: sed principium contradictionis est propositio modalis (§. 66. log.); ergo aliqua pura propositio prior est principio contradictionis.

R. d. M. in ratione duntaxat propositionis, c. *M.* in ratione principii, n. *M.* con. *m.* et d. eodem modo *cons.* Duplīter hoc loco propositio spectanda est: primum, ut est duntaxat aliqua propositio constans subiecto, praedicato, et copula: deinde ut est enunciatio serviens ad demonstrandas alias, sive ut est aliarum principium. Jam vero, etsi in priori sensu propositio pura sit prior modalis, cum nostra saltem cogitatione prius sit rem esse, quam certo modo esse, non tamen pura propositio hoc ipso prior est modalis in ratione principii, nisi haec per illam actu demonstrari possit. Quomobrem, cum principium contradictionis ex nulla alia demonstrari queat, haec propositio quantumvis modalis omnium principium agere potest.

3.) Enunciatio negativa non servit ad veritates affirmativas demonstrandas; sed principium contradictionis est enunciatio negativa: ergo principium contradictionis non servit ad veritates affirmativas demonstrandas, atque adeo non ad omnes veritates necessarias.

R. n. M. directe trans. *M.* indirecte n. *M. c. m.* et d. rursus *con.* Sufficit ad rationem primi principii, ut ejus ope omnes veritates saltem indirecte demonstrari possint: haec enim ratione et me ipsum in inquirenda veritate, et adversarium quantumvis pertinacem in ea communicanda convinco, dum illum eo adigo, ut vel dicta retractet, vel ipsi sibi manifeste contradicat. *Transmisit* autem unam majoris partem; nam universim loquendo falsum est, nullam unquam veritatem affirmativam per enunciationem negativam directe demonstrari posse: perinde certe est, seu una praemissarum in syllogismus directam demonstrationem ingredientibus negativa sit, seu utraque affirmativa.

4.) Principio contradictionis non videtur ulla praerogativa prae reliquis axiomatibus competere: nam aequae evidētia, ac indemonstrabillitas haec, quam illud; igitur vel principium contradictionis primum non est, vel si hoc, eodem jure omnia reliqua dici debent prima principia.

R. Inter principium contradictionis et reliqua axiomata duplex est discrimen: primo nullum tanta pollet evidētia, ut per sui negationem aut dubitationem affirmetur. Deinde, tametsi ob immediatam evidēntiam non admittant directam demonstrationem, possunt tamen ope principii contradictionis indirecte demonstrari, si a pertinaciori adversario in dubium vocentur. Denique et haec enunciationes non praestituto principio contradictionis nec verae, nec falsae dici possunt.

5.) Illud non est primum principium, quod rationem suae veritatis in alio habet; sed principium contradictionis habet rationem suae veritatis in alio, nempe in evidētia; nam si quaeratur, quare verum sit, respondetur, quia est evidens, ergo principium contradictionis non est primum.

R. d. M. Illud non est primum principium, quod rationem suae veritatis in alio, ut principio habet, con. *M.* in alio, ut principio.

rum fonte, n. M. et sic d. m. n. cons. Cum quaerimus primum demonstrationis principium, quaerimus propositionem, quae in ordine omnium propositionum evidēntiam prima sit, atque adeo per nullam antecedentem demonstrari possit, inserviat tamen omnibus aliis demonstrandis; ex quo neutiquam sequitur non posse evidēntiam primo ante omnia principia loco constitui. Est nimirum evidēntia abstractae cogitata quidam quasi fons omnium principiorum, cum propositiones, quibus ea sese quodam modo imperiit, principio evadant; at principium vere appellari nequit nam sic abstracte considerata ad nullam demonstrationem servit. Patet igitur haec duo optime secum consistere; ut principium contradictionis et primum sit in ordine omnium principiorum, seu enunciationum evidēntium, et simul rationem suae veritatis in evidēntia, tanquam communi principiorum fonte, agnoscat; illud: quia per aliud principium demonstrari nequis; hoc: quia propter evidēntiam verum est.

Ex his quae adhuc copiose allata sunt, intelligitur; quod sententiam sit de celebri illo Cartesianorum principio: *Quidquid in idea clara et distincta alicujus rei cognosco, id ea de re certissime affirmare possum.* Haec nimirum enunciatio aliquid quidem inter axiomata locum meretur; at de subsellio primi principii omnino deturbanda est: imprimis enim non praestituto principio contradictionis eodem jure vera, quae falsa, aut nec vera, nec falsa dici potest, ut cuius alteri propositioni accidit. Deinde ipsa quoque in principio contradictionis rationem suae veritatis habet, ac per illud demonstratur; nam cum quaeso verum est, quod in idea clara et distincta cognosco? Nonne, quia secus cognoscerem, et non cognoscerem? cur certissime affirmari potest de re, quod in ejus idea clare videtur? nonne, quia hoc ipso, quod clare videtur, est, et quia hoc ipso, quod sit, non simul non est? At haec omnia ex principio contradictionis fluunt: igitur et Cartesianorum principium ex principio contradictionis demonstratur. Sunt quidem et multa alia, quae contra haec Cartesianorum opinionem pugnant; sed nolo esse longior: restat enim; ut de ipsius Cartesii principio: *cogito, ergo existo*: pauca dicam. Primum, ut hujus quoque sia constet veritas, necesse est, ut antea certum sit non posse idem simul esse, et non esse: tum enunciatum hoc non est aptum ad omnes veritates necessarias demonstrandas: an enim ideo circulus rotundus; aut totum majus est una sui parte, quia et cogito, et existo? Denique *cogito, ergo existo*: est ratiocinatio enthymemate expressa, quae una praemissarum reficetur; quae si suppletur, hic prodibit sensus: *Non possunt existere cogitationes sine subiecto cogitante; sed existunt meae cogitationes: ergo etiam ego subiectum cogitans existo.* Jam vero in hoc ratiocinio majorem ulteriori demonstratione egre manifestum est: Neque prodest quidpiam, quod cognitio nostrae existēntiae sit prima ordine naturali acquisita; admitto enim, nobis ordine

naturali de rerum existentis philosophantibus primum occurrere propriam nostram existentiam; at de ratione primi principii esse, ut sit prima cognitio ordinis naturali obventa, vehemeter nego: primum siquidem principium, cum inservire debeat ad omnes veritates demonstrandas, enunciatio universalis sit, necesse est; enunciatio vero universalis non potest efformari, nisi abstractionis ope a singularibus antea cognitis; unde clarum est, multas in nobis inesse cognitiones rerum singularium, antequam de principiis universalibus cogitemus.

CAPUT H.

De Primo Veritatem Contingentium Principio.

QUID RATIO SUFFICIENS, ET RATIONEM.

XVIII. Ratio est id, quod efficit, ut aliquid sit ita, nec aliter, esse vel sufficiens cum nihil amplius requiritur, vel insufficientis, cum plura praeter ea desiderantur, ut aliquid sit ita nec aliter. Id, cuius est ratio sufficiens, rationatum appellare placuit.

Schol. Assumo hic majoris claritatis, quin et aequivocationis vitandas causa definitionem Cel. Dariesii; differt haec in vocabulis quidem, non tamen in re ab ea, quam Leibnizius, Wolfius, Boehmius, Baumeisterus, Winklerus, alique hujus sectae patroni constituunt. Patet id praecipue ex Winklero, cum enim ait, *Rationem sufficientem esse id, ex quo intelligitur, cur aliquid potius sit, quam non sit explicacionis gratia subjungit; per id ex quo intelligitur, cur aliquid potius sit quam non sit, innuitur hoc, sine quo aliquid esse dicitur* (Onc. c. 5 §§. 47. 48.). Jam vero id, sine quo aliquid esse nequit idem, quod est, esse utique id ipsum quod efficit, ut illud aliquid sit ita, nec aliter. Confirmatur id quoque ex eo, quod Leibnizium rationem sufficientem aliquoties dixerit *determinantem*, quia nempe ratio sufficiens res determinat, id est, efficit, ut sint potius, quam non, hocque potius, quam alio modo. Commoda porro, quae haec definitio adfert, in sequentibus magis patebunt.

QUOTUPLEX RATIO SUFFICIENS?

XIX. Ratio sufficiens in varia genera tribuitur, est enim vel cognitio, quae efficit ut aliquid sit, nec aliter cognoscatur; sic veritas unius contradictoriae efficit, ut altera falsa esse cognoscatur: vel possibilitatis, seu ut ajunt *essendi*, quae efficit, ut aliquid sit possibile; sic concordia praedicatorum efficit, ut mundus sit possibilis: vel actualitatis, seu ut dicunt, *fiendi*, quae efficit, ut aliquid existat, ut voluntas Dei de mundi existentia. Denique ratio sufficiens est vel simplex, vel composita; item vel interna, vel externa, vel partim interna, partim externa, quae per se satis non sunt.

QUID PRINCIPUM RATIONIS SUFFICIENTIS?

XX. Principium rationis sufficientis haec compellatur enunciatio: nihil est sine ratione sufficiente.

Schol. Magni interest ad veritatis consecutionem enati hujus potestatem quam accuratissima determinari: eum in finem observo; praedictum, quod in propositione quacumque subjecto cum veritate tribuitur, ipsi vel essentiali esse, vel praeter essentiam competere: si primum, ratio hujus convenientiae quaerenda est in principio contradictionis: sensus enim esset, et non esset hoc subjectum (conf. §. 15.); si alterum, necesse est, ut sit aliquid, in quo ratio continueatur, cur hoc praedictum huic subjecto praeter essentiam conveniat, seu quod idem est, necesse est, ut sit aliquid, quod efficiat, ut hoc praedictum huic subjecto praeter essentiam conveniat. Ex his facile patet legitimitatem hujus enunciati: *Nihil est sine ratione sufficiente*, significacionem aliam esse non posse, atque hanc: *Quotiescumque praedictum quoddam alicui subjecto praeter essentiam vere tribuitur, adesse debet ratio sufficiens, quae efficiat, ut hoc praedictum huic subjecto conveniat*. Sensus hic videtur ad mentem Leibnizii maxime accommodatus esse; cur enim is principium hoc saepius vocat *principium convenientiae*? Nonne, quia rationem reddit, cur hoc, vel illud subjecto eidem conveniat, vel non conveniat?

Jam vero enunciatio haec ita intellecta non potest non esse verissima, per se evidens, atque adeo verum axioma: possem igitur Leibnizii exemplo illius demonstratione omnino supersedere, atque ad casus duntaxat singulares, ac experientiam provocare, quia tamen sunt nonnulli, qui eisdem claritate se perstringi inficiantur, eamque ob causam, ut sibi demonstretur, postulant, petitioni huic aequae, aut iniquae satisfaciunt.

NIL EST SINE RATIONE SUFFICIENTE.

XXI. Nihil est sine ratione sufficiente, id est, cum praedictum subjecto praeter essentiam vere tribuitur, debet esse aliquid, quod efficiat, ut hoc praedictum huic subjecto conveniat. Si nihil esset, quod efficeret, ut posita in hypothesis praedictum a conveniat subjecto *b*, etiam nihil esset, quod efficeret, ut in eadem hypothesis contradictorium praedicti a nempe non a non conveniat subjecto *b*; sed si nihil esset, quod efficeret, ut in dicta hypothesis contradictorium praedicti a non conveniat subjecto *b*, tum posset contradictorium praedicti a, seu non a in eadem hypothesis subjecto *b* convenire, quod cum principio contradictionis pugnat: ergo cum praedictum a conveniat subjecto *b*, debet esse aliquid, quod efficiat, ut praedictum a subjecto *b* conveniat, sive nihil est sine ratione sufficiente.

Coroll. Quidquid subjecto alicui cum ratione sufficiente tribuitur, illud eidem praeter essentiam competat, necesse est.

Schol. Juvet demonstracionem praesentem non nihil amplius illustrare. Imprimis quod ad majorem: ea omnino certa, ac evidens

est, nam illud, quod efficeret, ut non a subjecto b non conveniat, esset illud ipsum quod efficeret, ut a subjecto b conveniat, sicut si aliquid efficeret, ut non existentia huic mundo non conveniat, illud ipsum efficeret, ut existentia huic mundo conveniat: ergo si nihil est, quod efficit, ut a conveniat $\approx b$; etiam nihil est, quod efficit, ut non a non conveniat $\approx b$; ita si nihil esset, quod efficeret, ut existentia conveniat huic mundo, etiam nihil esset quod efficeret, ut non existentia non conveniat huic mundo. Jam ad minorem: si nihil est, quod efficit, ut non a non conveniat $\approx b$, tum poterit utique non a $\approx b$ convenire; quemadmodum, si nihil esset, quod efficeret, ut non existentia mundo non conveniat, poterit eodem jure non existentia mundo convenire; et poterit quidem non a $\approx b$ convenire sub eadem hypothesis, qua nimirum ponitur ipsum a $\approx b$ convenire; dicitur quippe (*cum praedicatum subjecto praeter essentiam vere tribuitur*). Atque adeo poterit simul a et simul non a eodem tempore $\approx b$ convenire, id est, poterit aliquid simul esse, et non esse: poterit nempe, ut allato jam exemplo concludam, non existentia mundo convenire etiam in hypothesis, qua ponitur vera esse haec propositio: *mundus est existens*; ac proinde poterit mundus eodem tempore simul esse existens, et simul non existens, quod stabilis jam contradictionis principio repugnat.

INTER RATIONEM SUFFICIENTEM, ET RATIONATUM DATUR NEXUS.

XXII. *Posita ratione sufficiente ponitur rationalium, et vicissim; item sublata ratione sufficiente tollitur rationalium, et vicissim.* Primum, et ultimum patet, quia secus ratio, quae ponitur sufficiens, esset reapse insufficientis (§. 18.), ac proinde sufficiens simul, et insufficientis, quod absurdum est (§. 11.); secundum vero, et tertium pariter certum est, quia alias aliquid daretur sine ratione sufficiente, quod pugnat contra (§. praec.).

Coroll. Igitur ratio sufficiens, et rationatum insolubili, qui ab ipso principio contradictionis pendet, nexu copulantur.

OMNIS VERITAS CONTINGENS AD PRINC. RAT. SUFF. REDUCITUR.

XXIII. *In analysi cujuscumque veritatis contingentis statim pervenitur ad principium rationis sufficientis.* Cum in omni veritate contingente praedicatum praeter essentiam subjecto conveniat, ut ex natura harum veritatum patet, in illius analysi progrediens statim deprehendo aliquid, quod efficit, ut hoc praedicatum huic subjecto conveniat (§. 21.); sed hoc est pervenire ad principium rationis sufficientis; ergo in analysi cujuscumque veritatis contingentis statim pervenitur ad principium rationis sufficientis.

Coroll. Omnis igitur veritas contingens reducitur ad principium rationis sufficientis.

Schol. Theorema hoc enumeratione casuum singularium eo prorsus modo, quo illud (§. 15.) illustrari potest. Si quaeras, quae verae sint haec, et similes enunciationes: *Mundus existit, Caeus est eruditus, aegrotus, sanus: globulus plumbeus in aqua fundum*

petit, plumbi lamina quae innatat: semper, et illic deprehendes esse aliquid, quod efficit, ut mundo existens, Caeo eruditio, morbus, sanitas etc. conveniant. Quare generatim concludo: quotiescumque quaeritur, an enumerata quaedam data, quae sit in materia contingente, vera sit, aut falsa, ratio sufficientis, vel ejus absentia assignari debet, atque adeo quaestionem hanc semper decedit principium rationis sufficientis.

AC PER ILLED DEMONSTRATA.

XXIV. *Omnis veritas contingens per principium rationis sufficientis demonstratur.* Omnis veritas contingens analytice reducitur ad principium rationis sufficientis (§. praec.); ergo etiam analysi convertendo in synthesis omnis veritas contingens ex principio rationis sufficientis legitime proficit, sed veritas, quae ex altera legitime proficit, per eam demonstratur: ergo omnis veritas contingens per principium rationis sufficientis demonstratur.

PRINCIPIMUM RAT. SUFF. EST PRIMUM OMNIS VERITATIS CONTINGENTIS.

XXV. *Principium rationis sufficientis est primum omnium veritatum, contingentium principium.* Primum principium omnibus veritatibus demonstrandis inseritur (§. 8.); sed principium rationis sufficientis omnibus veritatibus contingentibus demonstrandis inseritur (§. praec.); ergo principium rationis sufficientis est primum omnium veritatum contingentium principium.

Schol. Dixi quidem (§. 8.) ad rationem primi principii requiri ut ipsum amplius demonstrari nequeat; verum praerogativa haec ejus est modi, et illi solum, quod sub omni respectu primum est, competere possit. Quamquam si accurate loqui velimus, principium rationis sufficientis non demonstratur, ut est veritatum contingentium principium, sed ut est veritas necessaria una cum aliis subjecta principio contradictionis: id quod uberius exponam, ubi antea adversariis satisfecero. Ajunt enim.

SOLUTIO OBJECTIONUM.

1.) Ipso Wolfo docente in somnio omnia sunt sine ratione sufficiente: ergo falsum est nihil esse sine ratione sufficiente.

2.) *d. ant.* In somnio objective spectato, *a. ant.* In somnio subjective spectato *neg. ant.* et *con.* Wolfo somnium objective, id est, res illas, quas in somnio cernere viderimus, intelligit, haec vero neutriquam actu existunt et cum nullo inter se nexu copulantur; si ita reapse existerent, omni prorsus ratione sufficiente destitueretur. Quodsi somnium subjective accipias, intelligis ipsam operationem mentis nostrae, quae ope facultatis imaginativae ea phantasmata producit; at vero haec operatio non caret ratione sufficiente, quae ex lege imaginationis devehenda est, ut in psychologia docetur. Patet igitur, quidquid in somnio reale est, illud quoque rationem sufficientem habere, quodque haec destituitur, illud nequaquam reale, sed solum imaginarium esse.

3.) Per principium rationis sufficientis non possunt demonstrari omnes veritates contingentes: ergo illud non est primum earum principium.

R. d. ant. non semper actu, et *re ipsa n. ant.* non saltem in potentia, et quoad se d. ant. et con. Cum multa sint in rebus naturalibus, quae tum ob intellectus nostri limitationem, tum ob necessarium subsidiorum defectum non cognoscimus, saepe evenit, ut principium rationis sufficientis ad demonstrationem *re ipsa* concludendam non inservi, est illud tamen etiam tum verum principium de se, et in se aptum ad demonstrandas veritates contingentes, quas actu demonstraret, nisi alia obstarēt: semper enim, si analysis fieret aut fieri posset, ad rationem sufficientem perveniretur, quae unica est, cur primum earum veritatum principium statuatur. Certe si plus requiretur ad rationem primi principii, nullum prorsus in orbe extaret; neque enim semper praesentia, aut absentia contradictionis certo cognosci, seu idea clara, et distincta, quam tanto Cartesiani opere jactant, haberi potest.

3.) Ratio sufficiens non saepissime latet: ergo nec in potentia per principium rationis sufficientis demonstrari possunt omnes veritates contingentes.

R. d. ant. idque ex defectu intelligentiae nostrae limitatae *c. ant.* idque ex defectu interno *n. ant.* et con. Fateor, frequenter nos ignorare, quanam sit determinati alicujus rationali ratio sufficiens; verum id brevitati intelligentiae nostrae tribuendum est, quae efficit, ut quamplurima in rebus physicis nesciamus. Interea tamen ejusvis rationali sua datur ratio sufficiens, eaque in se est vere cognoscibilis, quin et cognoscereur *re ipsa*, si alia abessent impedimenta.

4.) Si nihil est sine ratione sufficiente, tunc in mundo datur series continua rationum sufficientium, et rationatorum, ita ut rationatum praecedentis rationis fiat ratio subsequentis rationati, et sic porro; sed talis series admitti non potest: ergo datur aliquid sine ratione sufficiente *m. p.* talis series tollit libertatem, et contingentiam; ergo admitti non potest.

R. d. M. in causis necessariis *c. M.* in causis liberis *n. M.* et sic *d. m. n. con.* ad prob. rursus *d. ant.* in causis liberis *c. ant.* in causis necessariis *n. ant.* et con. In causis liberis, quae nempe habitis omnibus ad agendum requisitis possunt agere, vel non agere, nulla datur id genus series rationum sufficientium, et rationatorum; neque enim, ut Leibnitiani docent, ratio sufficiens ejusvis actionis liberae in statu antecedente causae agentis continetur, sed quaerenda ea est in libero arbitrio, atque ad hoc a quavis actione redeundum; unde series actionum liberarum nunquam continuatur, quemadmodum in psychologia fustus demonstrabo. Quodsi talis series ex principio rationis sufficientis profluere, actum omnino foret de nostra, Deique ipsius libertate: quare viderint Leibnitiani, quam malam causam defendendam sumant.

Quod deinde ad causas necessarias, seu alias, quae ex natura sua ad agendum determinantur, cum omnia adsum requisita, attinet, in iis dari ejusmodi seriem rationum sufficientium continuam negari nequit; sic enim omnes naturales in mundo motus, ut in astris, in generatione, et corruptione plantarum in mutationibus temporatum, ut in machinis quoque arte confectis, ut in horologio, perficiuntur. Verum inde nec libertas, nec contingentia laeditur: non imprimis libertas; haec enim alioquin non datur in his causis, quae per naturam suam ad eam recipiendam inceptae sunt: nec deinde contingentia; necessitas enim, quae subsequentes rationes sufficientes, et rationata in tota serie existunt, consequitur hypothesis, quod prima ratio sufficiens existat, quae tamen contingenter, et libere a Deo posita est. Sume *a, b, c, d.* etc. ita ut *b* sit rationatum ipsius *a*, et simul ratio sufficiens ipsius *c*, et sic ulterius; jam etsi hanc seriem in infinitum continues, tamen ultimum *d* non alia necessitate existit, quam quae fluit ex hypothesis, quod *a* existat: cum igitur *a* contingenter existat, necessitas haec ex tali serie proficiens sequitur hypothesis in contingentem, atque adeo contingentiam non tollit, quod suo loco ostendam.

5.) Principium rationis sufficientis nulli est usui in aliis disciplinis a metaphysica distinctis, atque in haec etiam solis fere Leibnitianis adhibetur; utpote veteribus processu incognitum, et a Leibnitio primum inventum, ac in philosophiam introductum. Quid quod magnum quoque sit ejus applicationem errandi periculum, ut exemplo Archimedis, et ipsius Leibnitii patet, quorum ille hoc usus principio telluri figuram sphaericam tribuit; hic humanae voluntati libertatem ademit.

R. ad singula. Primum non esset difficile percurrendo nominatim scientias diversas contrarium ostendere, sed ut brevitati consulam, sic habeto: principium rationis sufficientis cum altero contradictionis non modo utile, verum et necessarium est in metaphysica, ac praecipue ontologia ad explicanda ea, quae enti insunt, et inesse possunt, in quo ipsa tota versatur. Jam vero, cum omnes reliquae scientiae a metaphysica, et imprimis iterum ab ontologia suarum demonstrationum principia mutuuntur (§. 3. schol.), facile patet duo haec principia mediantem saltem ontologia ad omnes omnino scientias pertinere. Id tamen probe notandum, in iis disciplinis, quae in veritatibus duntaxat necessariis demonstrandis occupantur, qualis est geometria theoretica, principio rationis sufficientis locum esse non posse, utpote quod ad veritates solum contingentes se extendit.

Etsi porro principii hujus usum frequentiore in philosophia efficit Leibnitius, non tamen istud veteribus adeo incognitum fuit, ut adversarii volunt: notum id fuit Archimedi, qui ejus ope praecipuum statices principium demonstravit; aequalia videlicet pondera ab aequalibus longitudinibus suspensa esse in aequilibrate, neque libram sine ratione in alteram partem inclinare: notum

id fuit Platonis, cuius hoc est enunciatum: *omne, quod fit, a ratione aliqua fiat, necesse est, prorsus enim impossibile est, ut aliquid sine ratione fiat* (*In Thimaeo l. 1. de fin. o. 6. et de fato o. 20.*). Notum id fuit Cleonius, qui eo in refutando atomorum declinatione, quam Epicurus commentus erat, usus fuit; notum denique id aliis quoque fuisse ex trito illo: *nihil sine causa*: colligere licet, potestas enim hujus vocabuli olim latius patuisse, atque nunc, eandemque; quae *rationis* subjecta est, notionem denotare omnino videtur.

Denique periculosum esse principii rationis sufficientis usum, si, qui vel ex nimia ingenii fiducia, vel ex anticipatis quibusdam opinionibus, vel quae demum cumque alia de causa eo abutuntur, lubens admitto; at inde nequaquam sequitur illud interno quodam vitio laborare, quemadmodum nec principium contradictionis jure carpi potest, quod nonnulli ad constabiliendum errorem illud adhibuerint: nempe et hic quoque usus ab abusu accurate discernendus est. Fateor igitur tam Leibnitium in explicandis liberis Dei, hominumque actionibus, quam Archimedes in constituendo telluris figura turpiter aberrasse: verum hic ad rationes latentes, ille ad discrimen rationis internaе, et externaе animam accuratus advertendo facile errorem evitasset.

C A P U T III.

De Mutua Duorum Principiorum Relations.

PRINCIPIMUM RAT. SEFF. SUPPLICIORUM PRINC. CONTR.

XXVI. *Principium rationis sufficientis reducitur ad principium contradictionis.* Omnis ea veritas reducitur ad principium contradictionis, in cujus analysi eo pervenio, ut deprehendam, aliquid, si ita non esset, simul fore, et non fore (§. 15. et cor.); sed in analysi principii rationis sufficientis deprehendo aliquid, si illud falsum esset, fore simul et non fore (§. 21.); ergo principium rationis sufficientis reducitur ad principium contradictionis.

ET NON EST ABSOLUTE PRIMUM.

Coroll. Igitur principium rationis sufficientis non est absolute, sed solum relative, nimirum *relatum* ad veritates contingentes, primum.

VERITATES ETIAM CONTINGENTES PERTINENT AD PRINC. CONTR.

XXVII. *Omnes veritates contingentes mediate reducuntur ad principium contradictionis.* Omnes veritates contingentes reducuntur ad principium rationis sufficientis (§. 24. cor.); sed ipsum hoc principium ulterius reducitur ad principium contradictionis (§. praeci.); ergo etiam omnes veritates contingentes mediate, mediante nimirum principio rationis sufficientis, ad principium contradictionis reducuntur.

Coroll. 1. Principium ergo rationis sufficientis est *immediatum*;

principium vero contradictionis est *mediatum* omnium veritatum contingentium principium.

Coroll. 2. Atque adeo etiam principium contradictionis est absolute primum comparate ad omnes veritates: nempe absolute primum, et *immediatum* relate ad omnes veritates necessarias, in quibus ipsum quoque rationis sufficientis principium continetur; et absolute primum, ac *mediatum* relate ad omnes veritates contingentes.

Schol. 1. Atque haec sunt duo illa omnium nostrorum ratiociniorum, ac demonstrationum principia, de quibus ita Leibnitius: *ratiocinia nostra duobus magnis principis superstructa sunt; unum est principium contradictionis, et cuius falsam judicamus, quod falso opponitur, vel contradictio, alter est principium rationis sufficientis, et cuius consideramus nullum factum reperiri posse verum, aut veram existere aliquam enuntiationem; nisi adsit ratio sufficiens, cur potius ita sit, quam aliter, quamvis rationes istae quomodo saepissime nobis incognitae esse queant* (*Acto. Lips. t. 7. suppl. sect. 11.*). Haec porro duo principia et requiruntur, et sufficienti; requiruntur, quia in ontologia exponi debet tam essentia entis, quam ea, quae in eodem praeter essentiam vel insunt vel inesse possunt, essentia vero ad principium contradictionis, quod propterea *principium essentiarum*; reliqua ad principium rationis sufficientis, quod ab existentia, velut primario ex contingentibus praedicato, *principium existentiarum* dici consuevit, pertinent; sufficienti, quia plene satisfaciunt quaestioni, *cur aliquid sit, vel cur data quaevis enuntiatione vera sit*; quam ex naturalis mentis propensione ponimus, quamprimum aliquid esse observamus (*conf. §§. 15. 25. cum schol.*). Restat ut nonnullis dubiis occurramus.

OCCURRANTUR DUBITATIONIBUS.

Schol. 2. Ajunt 1. Si omnes veritates reducuntur ad principium contradictionis, tunc omnes veritates contingentes evadunt necessariae; sed hoc omnino absurdum est; ergo *M. p.* in dicta hypothese omnes veritates contingentes demonstrantur per principium contradictionis; sed quae per principium contradictionis demonstrantur sunt necessariae, ergo si omnes veritates reducuntur ad principium contradictionis, veritates contingentes evadunt necessariae.

¶ n. M. ad prob. d. M. In dicta hypothese omnes veritates contingentes mediate demonstrantur per principium contradictionis, *c. M. immediate, n. M. et sic d. m. n. cons.*

Veritates contingentes non immediate, sed mediante solum principio rationis sufficientis, per quod immediate demonstrantur, ad principium contradictionis pertinent, atque ideo contingentes manent; neque enim propterea natura veritatum mutatur, aut earum contingentia tollitur: intercedit quippe hypothesis contingens, ac mutabilis. Nimirum, licet absolute necessarium sit, ut quid-

quid est, habeat rationem sufficientem, cur sit, et ut quævis ratio sufficiens, dum est, habeat quoque suum rationatum, non tamen rationatum necessario existit, nisi ex hypothesis, quod ejus ratio sufficiens, quæ contingenter existit, exstet; et nec ratio sufficiens necessario existit, nisi ex hypothesis, quod contingenter ponatur: prorsus sicut necessitas, quam mundus nunc existit, consequitur hypothesis, quod existat, quodlibet enim dum est, necessario est. Jam vero necessitas, quæ in hypothesis quadam contingente innitur, contingentiam nequaquam tollit.

2. Omnes veritates, quæ per principium contradictionis immediate demonstrantur, sunt absolute necessariae: ergo etiam omnes veritates, quæ per principium contradictionis mediate demonstrantur, sunt absolute necessariae, c. p. Ideo primum: quia eae veritates non possunt esse aliter propter principium contradictionis; sed etiam id contingit in iis, quæ mediate ex principio contradictionis demonstrantur: ergo si etc. etc.

¶ c. ant n. con. ad prob. c. M. n. m. Ratio dispar est; quod propter principium contradictionis ita est, id ita est, quia si ita non esset, idem simul esset et non esset, ut patet in rotunditate circuli; atque hoc contingit in iis veritatibus, quæ immediate per principium contradictionis demonstrantur. Contra quod propter principium rationis sufficientis ita est, id ita est, quia, cum utrumque esse possit, adest ratio sufficiens, ut ita sit, et non adest ratio sufficiens, ut non ita sed aliter sit, ut patet in existentia mundi: hoc eventus in veritatibus, quæ mediate solum per principium contradictionis demonstrantur. Colligimus id ex ipsa veritatum natura: quæ principium nec efficit, nec immutat, ipsæ enim veritates ob naturam, quam antea habent, aptæ sunt, ut ad hoc potius, quam illud principium immediate reducantur. Discrimen porro duplicis hujus demonstrationis in eo ponitur: demonstratio ex principio contradictionis immediate petita versatur circa essentialitates rerum per se necessarias, et quæ cum iis connectuntur, generaliter procedit, atque ab omni hypothesis vel statu abstrahit, ut patet in quovis theoremate geometrico; demonstratio vero ex eodem mediate, atque vel hoc ipso ex principio rationis sufficientis immediate ducta agit de existentibus rerum de se contingentibus, et ad casus singulares restringitur, ponitque hypothesis contingentem quod vel ratio sufficiens, vel rationatum, jam existat. Ita exempli causa ex eo, quod mundus ut rationatum existat, demonstratio existentiam rationis sufficientis, voluntatis nempe Dei; aut ab opposito, si aliunde notum foret inesse in Deo voluntatem, ut mundus existat, demonstrarem inde existere quoque ejus rationatum, nimirum mundum; jam quaeso, sequiturne inquit, ut Deum necessario velle, aut mundum necessario existere, tametsi absolute repugnet, et vel posita Dei voluntate mundus, vel posito mundo Dei voluntas non existat?

SECTIO II.

DE PROPRIETATIBUS ENTIIUM MAXIME UNIVERSALIBUS.

QUAE HUIUS SECTIONIS SUMMA?

XXVIII. Statutis jam primis demonstrationum principii ipsa entis notio, ac universales ejus proprietates investigandæ veniunt (§. 7.). Campus hic quidem se aperit latissimus: ego tamen ea solum seligam, quæ prae reliquis scitu necessaria sunt, et eo unumquodque ordine adducam, qui subsequentibus demonstrandis inservit.

CAPUT I.

De Impossibili, et Possibili.

QUID IMPOSSIBILE, ET POSSIBILE?

XXIX. Impossibile vocamus illud, quod in suis notis essentialibus contradictionem involvit, ut *circulus quadratus*; est enim impossibile, ut aliquid simul sit, et non sit. Possibile contra illud est, cuius notae essentialis sibi non opponuntur: ut *circulus rotundus*.

Coroll. 1. Cum notae oppositae consociantur; notae quæ ponuntur, simul tolluntur, proindeque nihil remanet, sicut cum a posito termino auferitur terminus: igitur impossibile est *nihilum*.

Coroll. 2. Impossibilis nulla datur idea, et si quæ haberi putetur, fallax est, seu deceptrix, ac termino inani exprimenda (§§. 51. cor. 3. schol. et 77. schol. log.).

Coroll. 3. Et ab opposito possibile est *aliquid*, potestque aliqua idea repraesentari; et omnis idea, in qua non conjunguntur notae sibi oppositae, est vera idea, habetque obiectum possibile.

Schol. 1. Etiam possibile, quando non existit, nihilum est; quare, ut discrimen statuatur, illud *nihilum positivum*: impossibile vero, *nihilum negativum* vocantur philosophi. Inde intelligi potest sensus canonis: *ex nihilo nihil fit*: ex nihilo nimirum negativo effecti omnino nihil potest.

Schol. 2. Ex eo, quod nulla de impossibili idea formari possit, non sequitur, omne id, quod intelligere non possumus, esse impossibile, ut pessime ratiocinatur Joan. Clericus; sed horum velut oblitus saniora paulo post præcipit: *impossibile igitur dicere non possumus, quæ nescimus, an una consistere queant, nec ne; hoc autem nescimus, quando eorum, quæ comparamus, natura nobis ignota est* (Præf. ad Ontol. §. 8. Ontol. cap. 14. §. 8.).

QUID POSSIBILITAS INTERNA, ET EXTERNA — QVIS CONTRVERSARIE STATUS?

XXX. Possibile vel in se, notisque suis essentialibus, quæ secum non pugnant, spectatur, vel refertur ad vim et efficaciam causæ, a qua produci potest: illud *interne*, hoc *externè* possibile esse dicitur. Schol. Sic, quia non repugnat, ut ex marmore fiat statua, hæc inter-